

Forgács Tamás

A FRAZEOLÓGIAI EGYSÉGEK OSZTÁLYOZÁSI NEHÉZSÉGEIRŐL

Zur Problematik der Klassifizierung phraseologischer Einheiten

Phraseologische Einheiten bilden eine bunte Gruppe unter den lexikalischen Einheiten, daher ist ihre Klassifizierung sehr schwierig. In der Literatur sind vielerlei Klassifizierungsversuche zu finden, die sich aber oft voneinander wesentlich unterscheiden. Der Aufsatz setzt sich mit der Problematik der Kategorisierung auseinander. Dabei wird zum Teil auf die kommunikative Funktion der Phraseologismen fokussiert, zum Teil auf ihr syntaktisches Verhalten eingegangen. Was letzteres betrifft, werden vor allem zwei frühere Aufteilungen (Rozgonyiné 1981 und Burger 1998) modifiziert und eine neue Klassifikation auf der Basis der Valenzfähigkeit phraseologischer Einheiten vorgeschlagen.

Az elmúlt időszakban legtöbbit az állandósult szókapcsolatok kérdéseivel foglalkoztam, 2007 tavaszán ennek gyümölcseként a Tinta Könyvkiadónál megjelent *Bevezetés a frazeológiába. A szólás- és közmondáskutatás alapjai* című könyvem. Előadásomban ezért a frazeológiai egységek mibenlétét, illetve osztályozásuk nehézségeit igyekszem röviden tárgyalni.

1. Ismeretes, hogy a szókincs bővítése nemcsak új szavak alkotása, idegen szavak kölcsönzése, esetleg egyes szavak jelentésének megváltozása révén történhet, hanem olyan módon is, hogy bizonyos szabad szókapcsolatok formailag és/vagy jelentéstanilag is rögzülnek, s ezáltal szókincsünk elemeivé válnak. Nyelvünkben közkeletűek például az alábbi kifejezések: *suba alatt* 'titokban, lopva', *nyakló nélkül* 'határt, korlátot nem ismerve, szabadjára engedve; meggondolatlanul, ész nélkül'; *olajat önt a tűzre* 'még jobban elmérgesíti, kiélezi a helyzetet, fokozza a szenvedélyeket', *dugába dől* '<terv, elképzelés> meghiúsul'; *Itt van a kutya elásva!* 'Ez itt a bökkenő.'; *Hátrább az agarakkal!* 'Viselkedjen szerényebben, húzza meg magát!'; *Addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér.* 'Ne költekezzünk anyagi erőnkön felül.', *Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát.* 'Ki mint intézi dolgait, olyan eredményt várhat.'

Ezeknek a kifejezéseknek két közös vonásuk van: Egyrészt mindegyikük **több** (legalább két) **szóból áll**, másrészt **elemeik nem pusztán erre az egy alkalomra álltak össze szókapcsolattá**, hanem olyan szókombinációkról van szó, amelyek a magyar nyelvet beszélők számára (esetleg variánsokkal, pl. *Itt van az eb elbantolva!*; *Addig nyújtózkodjunk, amíg a takarónk ér* stb.) ismertek.

Szókincsünknek azokat az elemeit, amelyekre az előbb említett két kritérium (polilexikalitás és állandósultság) igaznak minősül, összefoglaló néven **állandósult szókapcsolatnak** vagy – újabb elnevezéssel – **frazeológiai egységnek (frazéologizmus, frazéma)** nevezzük, a nyelvtudománynak azt a részterületét pedig, amely az állandósult kifejezések leírásával foglalkozik, **frazeológiának** hívjuk.

Amint azonban fenti példáink is mutatják, a frazeológiai egységek igen sokfélék lehetnek. Az *Itt van a kutya elásva!* vagy a *Kétszer ad, aki gyorsan ad* kifejezések például teljes mondatok, így csak a szövegbe illeszkednek bele idézetként, alakjuk alig vagy csak ferdítés árán változtatható. Az *olajat önt a tűzre* vagy a *kosarat ad vkinek* kifejezések ezzel szemben beépülnek a mondatba, igei fejük ragozható, sőt saját bővíthetőségük, valenciaviszonyaik révén ők határozzák meg a mondat szerkezetét is. A *suba alatt* vagy a *nyakló nélkül* kifejezések ugyanakkor csak mondatrész értékű, határozószószerű képződményként használhatók.

Funkcionálisan viszont különbség van az *Itt van a kutya elásva!* és a *Kétszer ad, aki gyorsan ad* kifejezések között is: mindegyik egy szituációhoz kötődően használatos, de míg előbbi inkább csak a helyzetet konstatálja, addig a másik tanító szándékkal szentenciaszerű bölcsességgé formálja a szituációra érvényes tanulságot.

Különbség van az állandósult kifejezések között abban is, mennyire lehet az egyes kifejezések elemeiből, komponenseiből a szerkezet jelentésére következtetni. Az *olajat önt a tűzre* kifejezés például kétértelmű, lehet szó szerint is interpretálni, pl. grillezéskor:

Hogy a faszén gyorsabban égjen, Péter egy kis olajat öntött a tűzre.

A kifejezés átvitt értelme, másodlagos jelentése ('elmérgesíti a helyzetet') azonban ebben az esetben könnyen kikövetkeztethető, hiszen a szerkezet elég „átlátászó”: a tűzzel egy vitát vagy egy nehezen kezelhető helyzetet jelképezünk, amely egyes érvek vagy súlyosbító körülmények hatására csak tovább mérgesedik.

Más a helyzet viszont a *kosarat ad vkinek* szólás esetében: ennek is két jelentése van, de a szó szerinti értelmezésből egyáltalán nem vezethető le az átvitt jelentés, hanem művelődéstörténeti ismeretek szükségesek a képi értelem kialakulásának megértéséhez.¹ Ebben a sokszínűségben tehát szükség van arra, hogy valamiféle tipológiai rendszerbe foglaljuk a frazeológiai egységek különféle csoportjait.

¹ A kifejezés eredetét feltehetően a lovagkorban kell keresnünk. A várúrnő egy kosarat ereszettetett le a várból egy csigán az öt imádó lovagnak, hogy az ilyen úton jusson fel hozzá. Ha azonban nem tettett az udvarló, akkor olyan kosarat engedtek le, amelynek az alja hiányzott, vagy nem húzták fel a kosarat teljesen az ablakig. A kifejezés megvan a németben is: *einen Korb bekommen*, szólásunk azonban feltehetően magyar földön, a némettel párhuzamosan, de nem annak átvételeként keletkezett (vö. O. Nagy 1979: 293–295 is).

2. A frazeológiával foglalkozó kutatók többsége különböző osztályozási szempontokat használ: szintaktikai, szemantikai vagy pragmatikai osztályozások egyaránt léteznek, s többnyire az kapja ezek közül a legnagyobb hangsúlyt, amelyik az adott vizsgálat szempontjából a leginkább releváns. A továbbiakban kétféle osztályozást igyekszem röviden felvázolni: a frazeológiai egységek kommunikációs funkciói oldaláról történőt és az egységek szintaktikai viselkedése alapján elvégezhető.

2.1. A frazeológiai egységek alapvető osztályai a kommunikációs funkciók alapján

A frazeológia vizsgálati körébe eső fenoméneket Burger (1998: 36k.) azok jel-funkciói szerint igyekszik első lépésben tagolni, azaz arra való tekintettel, milyen szerepet tölt be az illető egység a kommunikációban. Eszerint a frazeológiai egységek három alapvető csoportra oszthatók:

a) **Referenciális frazeologizmusok:** ezek a valóság egyes elemeire, folyamataira vagy tényállásaira vonatkoznak (tekintet nélkül arra, hogy ezek a való világ tényei-e vagy fiktív, lehetséges világoké), pl.

*puskaporos bordó (vmi)
bolhából elefántot csinál vki
borsot tör vki(nek az) orra alá vki
Addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik.*

b) **Kommunikatív frazeologizmusok:** ezek beszédaktusok létrehozása, végrehajtása vagy befejezése során látnak el meghatározott feladatokat, pl.

*Jó reggelt!; Isten Önnel!
Hogy egészen őszinte legyek...;
Kérem, tartsa a vonalat!
Elnézést a szóért/kifejezésért...*

*Itt van a kutya elásva!
Veri az ördög a feleségét.²*

² Ennek a csoportnak a megnevezését illetően a német szakirodalomban mára eléggé általánossá vált a **Routineformel** terminus. Mivel ennek szoros magyar fordítása (*rutinformula*) eléggé szerencsétlenné tűnik, javasolom helyette a **kommunikációs formula** kifejezést.

Míg az első négy példa inkább a **kommunikációs aktus sikeréhez** kötődik (faktikus és az üzenetre vonatkozó klisék), az utóbbi két fordulat inkább ún. **helyzetmondatnak**, **szituatív klisének** nevezhető.

c) Burger még egy harmadik csoportot is megkülönböztet, a **strukturális frazeologizmusokét**: ezeknek egyetlen funkciója, hogy grammatikai viszonyokat jelezzenek. Ez a csoport a magyarban igen kicsi, legfeljebb bizonyos **páros** (az újabb irodalomban **kéthelyűnek** nevezett, vö. Balogh 2000: 271) **kötőszók** vagy kötőszószerű képződmények tartozhatnak ide, pl.

nemcsak ... hanem is
mind ... mind
egyrészt ... másrészt
*első pillantásra ... valójában*³

Mivel csak ez a két típus létezik, Burger szerint nevezhetjük őket más szempontból **kötőszói/előjárósói frazeologizmusoknak** is (i. m. 41). Ezzel együtt is problematikusnak érzem azonban ezt a csoportot, hiszen egyrészt nyilvánvalóan igen korlátozott az ide tartozó elemek száma, másrészt éppen a nyelvtani rendszerbe való erős beágyazottságuk folytán a kötőszók és az előjárósói elemek, azaz a viszonyszók között találjuk meg őket, azaz grammatizáltságuk foka is elég erős. Kérdés az is, hogy a gyakran a mondatban egymástól elég messze álló páros kötőszók tekinthetők-e egyáltalán szókapcsolatnak (ha a frazeológiai egységeket állandósult **szókapcsolatként** definiáljuk).

Az eddigiekből kiderülhetett, hogy a fenti három csoportból egyértelműen az első a legfontosabb: ebbe tartozik az állandósult szókapcsolatok túlnyomó többsége, nem utolsósorban azok, amelyeket hagyományosan is a frazeológia körébe sorolnak. Nézzük, miként lehetne ezeket a továbbiakban osztályozni.

Mivel a frazeológiai egységek is nyelvi jelek, van alakjuk és jelentésük. Ami alaki osztályozásukat illeti, ismét sokféle közelítés lehetséges. Van azonban egy szembevetendő alaki sajátosság, ami mentén két nagy csoportra bonthatók szét: vannak közöttük olyan kifejezések, amelyek szó szerkezetek ugyan, de nem érik el a mondat tel-

³ A németben is igen korlátozott az ide sorolható elemek halmaza, de onnan másfajta példákat is idézhetnénk, például az *in Bezug (auf)* 'vmire vonatkozóan', az *auf Grund* 'alapján' vagy a *von Seiten* 'részéről' előjárósós képződményeket. Ez a típus a magyarból nyelvünk agglutinatív jellege miatt hiányzik, hiszen a főnév mögött álló rag „odaragasztódik” a névszói elemhez.

jességét (pl. *nagy hal* 'fontos személy', *burokban született* 'rendkívül szerencsés', *egy gyékényen árul vkivel vki* 'jól megértik egymást, ill. cinkosok vmiben'), míg számos fordulat teljes mondat formájú (pl. *Kéz kezet mos* 'akik tisztességtelen úton járnak, takargatják egymás bűneit' vagy: *Spongyát rá!* 'felejtjük el a dolgot, ne említsük többet!'). Elfogadva azt a tényt, hogy a frazeológiai egységek a nyelvek szókincsének, lexikonának a részét képezik, a lexikon alapegysége pedig a lexéma, az előbbi két csoport esetében használhatjuk a **szócsoporthexéma** (vö. Pilz 1978: 30kk.: *Wortgruppenlexem*) és a **mondatlexéma** terminusokat.⁴ Előbbiek tehát mondatrész értékűek, megnevező, nominatív funkciójuk van, s többnyire valóban lexémaszerűek: legtöbbjük jelentése egy szóval visszaadható, vö. pl. *az apostolok lován* 'gyalog', *csütörtököt mond* 'elromlik' vagy *búzza az igát* 'robotol' stb. A másik csoportba tartozók viszont mondatértékűek, propozicionálisak, s nem annyira denotatív jelentésük, mint inkább szituatív-kommunikatív értékük van, azaz bizonyos kommunikációs helyzetekhez kötve hangzanak inkább el. Ugyanakkor ebben a vonatkozásban sem viselkednek egységesen, hiszen a közmondások értelme nagyjából mégiscsak leírható, ilyen értelemben közelebb áll a denotatív jelentéshez. Az ún. helyzetmondatoknak viszont inkább csak a használati szabályai adhatók meg (*akkor mondják, ha-típusú* szituációs klisék, pl.: *Ne vigye el az álmunkat!* ' <a leülés nélkül elsietni akaró vendégnek mondják marasztalásul >' vagy *Anyám, én nem ilyen lovat akartam!* ' <többnyire balul sikerült vállalkozásnál, felsüléssel végződő kísérletnél mondják, annak kifejezéseként, hogy azt szerették volna, ha másként alakulnak az események >'

⁴ Felvethető természetesen a kérdés: nevezhetjük-e a mondatokat lexémának? Egyes kutatók szerint a közmondások nem lexémák, mert a lexémáknak nominatív funkciójuk van, míg a kommunikatív funkciójú közmondások kész szövegek, s idézetként használjuk őket fel. Emiatt – mint már korábban is jeleztem – néhányan ki is rekesztik a közmondásokat a frazeológiából, s a parömiológia érdeklődési körébe sorolják őket. Ugyanakkor azonban a szituatív klisék is kész szövegek, van viszont olyan csoportjuk, amelyik nem csekély rokonságot mutat az indulatszókkal. Így például kifejezhetnek fenyegetést (*Jön még kutyára dér!*), rendreutasítást (*Hátrább az agarakkal!*) stb. (vö. O. Nagy 1976: 13). Ha pedig az indulatszók állhatnak mondatként egy bizonyos kommunikatív funkcióban (*Hess!, Pfiáj!* stb.), akkor talán a fenti alakulatok is tekinthetők lexémának.

Burger – Eckert/Günther 1992 nyomán – felveti a két csoport esetében a **frazéma (frazeolexéma)**, ill. **frazeotextéma** elnevezést (1998: 34), de ez utóbbi terminus talán túlzás. Léteznek ugyan a mondatnál hosszabb állandósult egységek is, pl. mondókák, nyelvtörők vagy egyéb versikék, de ezek túlnyomó többsége nem számítható a frazeológiai egységekhez, mert nincs meg bennük az a nyelvi funkció, ami a szituációkhoz kötődő frazémákban megvan. Persze itt is lehetnek kivételes esetek. Bizonyára sokan ismerik ezt a régi reklámszlogent:

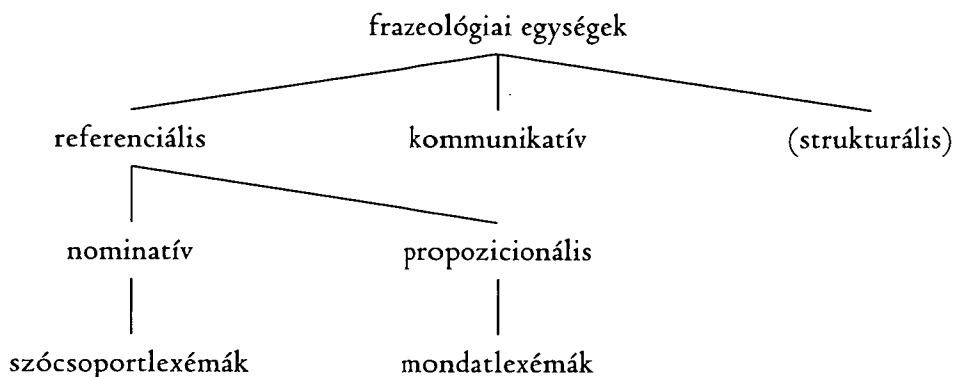
- Mondja marha, mért oly bús?
- Mert olcsóbb a hal, mint a hús.

Ha ma ezt valaki aktualizálva használja, s egy búslakodó embertársától megkérdezi a szlogen első felét, válaszul pedig a másodikat kapja, akkor voltaképpen már tényleg szövegértékű frazémával van dolgunk. Mivel azonban ez igen ritka, mondatértékű frazémának viszont igen nagy számban fordulnak elő, a továbbiakban inkább megmaradok a **mondatlexéma** terminusnál.

stb.). De a közmondások is nagyon sokszor valamilyen helyzetre vonatkoztatott szentenciaként hangoznak el. A *Sok lúd disznót győz* kifejezés például tökéletesen mutatja a közmondásokra jellemző implikációs sémát ($p \rightarrow q$), a jelentése is megadható ('a gyengébbek is legyőzhetik az erősebbet, ha sokan vannak'), de az alábbi példa is mutatja, mennyire alkalmas egy bizonyos helyzetre való reagálásra:

Versenyzőnket megkérem, tiszteljen meg azzal, hogy idefárad. Na, gyere má! Mégis mire véljem, hogy maga nem szeretne olyan helyen dolgozni, ahol sok a nő. Ja, értem, *sok lúd disznót győz*. (Magyar Hírlap 1997. november 29., 15)

Ha az eddigieket összefoglaljuk, a következő ábrát kapjuk:

A *szócsoporthexéma* – *mondatlexéma* megkülönböztetés a kifejezések morfoszintaktikai viselkedése alapján történik, de ennek a kritériumnak a mentén még további, finomabb osztályozás is lehetséges. Vegyük hát ezt is alaposabban szemügyre!

2.2. A frazeológiai egységek osztályozása szintaktikai viselkedésük alapján

Burger – Buhofer – Sialm a kifejezések szintaktikai osztályozása során négy csoportot állít fel (1982: 23). Ezek a következők (a típusok ismertetése során nagyrészt megtartom a német példákat, mert így valamivel jobban érthető az egyes kategóriák):

a) A mondatrésztértéket el nem érő frazeológiai egységek. Ide a fentebb státuszukban némileg megkérdőjelezett strukturális, azaz a kötőszói és előljárószói frazémák tartoznának, mint a német *wenn auch* 'ha ... is' kötőszó vagy az *im Laufe von* 'vmi során, folyamán' összetett prepozíció. Emellett a szerzők ide sorolják még

a melléknévi értékű frazeológiai kapcsolatokat is, melyek többnyire állítmányi szerepben állnak a mondatban.⁵

b) Mondatrészértékű, de csak egyetlen mondatrész szerepét betöltő frazeológiai egységek, amelyek az alany, a határozó, a tárgy vagy állítmány szerepében állhatnak, pl. *Hinz und Kunz* 'akárki, boldog-boldogtalan' vagy *mit Fug und Recht* 'teljes joggal'.

c) Mondatrészértékű, de két vagy több mondatrész szerepét betöltő (pl. állítmány + tárgy vagy állítmány + határozó) frazeológiai egységek, amelyek azonban még nem érik el a mondat teljességét, pl. ném. *ins Gras beißen* 'fűbe harap' vagy *jmdn. übers Ohr hauen* 'rászed, becsap vkit'. Ezzel a csoporttal azonban megint gond van, ugyanis a szerzők összetévesztik az állandósult szerkezetek belső vonzatviszonyait a külsőkkel: a *fűbe harap* mint frazéma ugyanis nem állítmány és határozó együttese, hanem csak állítmány. Ezt az is bizonyítja, hogy egyszavas szinonimája, a *meghal* is csak az állítmány szerepét tölti be.

d) A teljes mondat értékű frazeológiai egységek. Ezek a fentebb propozicionális frazeologizmusként említett típusok, pl. *Das geht auf keine Kuhhaut* 'Ez mindennek a teteje!' vagy *Morgenstund hat Gold im Mund* 'Ki korán kel, aranyat lel'. (Ezek között is vannak szintaktikai különbségek, de erről később még lesz szó.)

Burger – Buhofer – Sialm osztályozása tehát véleményem szerint több ponton is megkérdőjelezhető, legfőképpen azonban az egyaránt mondatrészértékűnek nevezett, de az egy vagy több mondatrész szerepében álló egységek tekintetében különválasztott egységek tekintetében. (Talán ez az oka annak is, hogy Burger 1998 – noha nem is illeti kritikával – már nem alkalmazza ezt a felosztást.) Lássuk tehát, miként tudnánk feloldani az osztályozás ellentmondásait!

A magyar szakirodalomban Rozgonyiné Molnár Emma A szólások grammatikai tulajdonságai (1981: 339–347) című tanulmányában egy hasonló felosztással próbálkozik, s az ő rendszere szerintem logikusabb az előzőnél. Eszerint a szólások három alcsoportra oszthatók:

a) **Szólásglosszémák**, azaz egy mondatrésznyi nagyságú alakulatok, mint pl. *egy füst alatt; suba alatt; nyakló nélkül; ebestül, macskástul; ügyyel-bajjal* stb.

⁵ A példájuk a 'teljesen kimerült, kikészült' jelentésű *fix und fertig* alakulat. Eljárás módjuk azonban számomra némileg érthetetlen, hiszen a melléknévek egyik fő mondatrészi funkciója éppen az állítmányi funkció, az állítmány pedig az első számú mondatrész. Ennek a diszkrepanciának az oka azonban feltehetően az, hogy a németben nincs névszói állítmány csak összetett, így ott a névszói rész kopula nélkül nem számít mondatrésznek. Mivel azonban vannak nyelvek, ahol létezik névszói állítmány kopula nélkül is, Burger – Buhofer – Sialm véleménye legalábbis megkérdőjelezhető, gondoljunk például olyan magyar kifejezésekre, mint *(vki) hasba(n) vállas* 'pocakos'; *(vki/vmi) 'rosszabb a hátramenésnél* '1. '(vni) nagyon kínos, kellemetlen', 2. *(vki) <többnyire gyerek> 'igen csintalan, eleven'*, nem is beszélve a *Csáki szalmája* típusú alakulatokról, amelyek ugyancsak megjelenhetnek állítmányként, l. lentebb.

b) **Szólásszintagmák**, azaz egy szerkezetes mondatrésznyi alakulatok, mint pl. *Csáky szalmája; saját szakállára; ötödik kerék; veszett fejsze nyele; anyámasszony katonája; fából vaskarika* stb.

c) **Szólásmondatok**, azaz legalább egy predikatív magot tartalmazó alakulatok, mint pl. *rájár a rúd; megfogta az isten lábát; leesik az álla* stb. Rozgonyiné ide sorolja még az egyszerű hiányos szerkezetű szólásmondatokat is, mint *Leleke rajta!* vagy *Spongyát rá!*, sőt a teljes értékű összetett mondatokat is, akár alárendelők legyenek (*tudja, mitől döglök a légy; szemtelen, mint a piaci légy*), akár mellérendelők (*A kecske is jólakik, a káposzta is megmarad*).

Vegyük azonban kicsit alaposabban is szemügyre Rozgonyiné rendszerezését! Látható, hogy a fenti osztályozáshoz képest hiányoznak belőle a mondatrésznél kisebb alakulatok, ám ez valamennyire érthető is, hiszen a strukturális frazeologizmusok csak az újabb szakirodalomban bukkannak fel a rendszerezésben, s korábban már bizonyítottuk azt is, hogy státuszuk sem egészen problémamentes. A **szólásglosszéma** típus elvileg megegyezik az előző osztályozás második típusával, jól lehet a példák eltérő jellegűek. A **glosszéma** terminust Rozgonyiné Deme László nyomán használja. Deme szerint „a glosszéma a beszéd felől nézve a szerkesztett mondatnak az a minimális építő eleme, amely mondatrészként vagy szintagmaként állhat; a nyelv felől nézve pedig olyan morféma-komplexum (vagy morféma), amely a mondatba kerülésre alkalmas módon van megszerkesztve [...] alaki szempontból a glosszéma lehet elemi, szerkesztett vagy kombinált egység egyaránt” (1978: 127). Elemi glosszéma Deme szerint az alany és a ragtalanul álló jelző is, míg szerkesztett például a tárgy vagy a ragos határozó, kombinált pedig a névutóval vagy előjárószóval kifejezett határozó. (Voltaképpen persze mondhatnánk azt is, hogy nincsenek elemi glosszémák, hiszen az alany és a jelző nem ragtalan, hanem \emptyset -ragos.)

Eszerint tehát valóban szólásglosszémának nevezhetjük azokat a határozó értékű szólásokat, amelyek legalább egy főnév és egy névutó kapcsolatából állnak, mint *pult alatt* vagy *egy füst alatt*. A ragos határozók ugyan glosszémaértékűek, de szólásglosszémáról csak akkor beszélhetünk, ha ezekből legalább kettő összekapcsolódik és állandósul, pl. *szőszön, boron 'olcsó áron, potom pénzért', ebestül, macskástul 'egész pereputtyával'*. Meg kell azonban jegyezni, hogy a glosszéma fenti definíciója értelmében nemcsak explicit módon ragos formák alkothatnak szólásglosszémát, hanem például az alanyi funkcióban megjelenő német *Hinz und Kunz 'mindenki, Pityi-Palkó'* is szólásglosszéma. De a magyarban is tudnánk mondani ilyen példát, hiszen a bibliai eredetű két város, *Szodoma és Gomorra* neve együtt szolgál a bűn és az erkölcstelenség szimbólumaként, s ebben a formában alanyi funkcióban is állhatnak, vö. pl.

A kormány viszont nem mondhatja, hogy *Szodoma és Gomorra* lesz itt, hála a bíróságnak. (Magyar Hírlap 1995. szeptember 21., 7)

A Rozgonyiné által szólásszintagmának nevezett típus az előző osztályozás alapján egy csoportba tartoznék a szólásglosszémákkal, hiszen mindkét csoport csupán egy mondatrésznyi értékkel rendelkezik. A két csoport között annyi a különbség, hogy a szólásglosszéma azáltal teljesíti a frazeológiai kapcsolat formai kritériumát, hogy vagy névutós kapcsolat vagy legalább két – mellérendelő módon összekapcsolódott – ragos főnév állandósul frazémává, míg a szólásszintagmában egy szerkezetes mondatrésznyi alakulat (többnyire jelzős, de lehet határozós, esetleg tárgyas szerkezet is) rögzüléséről van szó. Eszerint valóban szólásszintagmának nevezhetjük a *Csáky szalmája* vagy a *saját szakállára* típusú alakulatokat, ugyanakkor viszont felvetődhet a kérdés, miért nem ide tartoznak az előbb a szólásglosszémák között feltüntetett *ebestül, macskástul*-féle szókapcsolatok. Azaz: miért nevezi Rozgonyiné glosszémának a mellérendelő kapcsolatban álló kapcsolatokat, hiszen ezeket a nyelvtudományban általában **szintagmának** hívják. Noha erre a szerző külön nem tér ki, figyelmesen olvasva a tanulmányt, rájöhethetünk, hogy a diszkrepancia oka Deme terminológiájának pontos követése. Deme ugyanis a szintagmát a következőképpen definiálja: „A szintagma két glosszémának alárendelő kapcsolata, melyek közül legfőbb az egyik állhat mondat szinten” (1978: 87).⁶ Ezért írja tehát Rozgonyiné is, hogy a szólásszintagmában mindig egy **szerkezetes** (kiem. tőlem – F. T.) mondatrésznyi alakulatot találunk. Ugyanakkor a szintagmának a nyelvtudományban hagyományosabbnak nevezhető definíciója alapján is megmaradhatna Rozgonyiné eddigi két csoportja, csak a szólásglosszémákat pusztán az állandósult névutós kapcsolatok alkotnák, míg a szólásszintagmák körébe nemcsak alárendelő, hanem mellérendelő kapcsolatok is tartoznának. Mindkét csoportnak jellemzője volna ugyanakkor, hogy legfeljebb egyféle mondatrész szerepét tölthetik be.

Rozgonyiné osztályozása tehát modifikálható volna, de azt meg kell hagyni, hogy saját (illetve Deme) terminológiáját és mondatfelfogását tekintve következetes és helyes. A **szólasmondatokról** alkotott felfogása azonban véleményem szerint már kevésbé logikus. Lássuk, miért!

Deme definíciója szerint a mondat konstrukcióját tekintve legalább egy predikatív magot tartalmazó alakulat (1978: 89). Ezért Rozgonyiné a szólasmondatot

⁶ Egy másik helyen maga Deme is jelzi, hogy eltér a szokásos terminológiától: „Van aki szerint az alany – állítványi viszony sem más, mint predikatív szintagma. Más szintagmának sorolja be a mellérendelő szókapcsolásokat is” (i. m. 83).

így definiálja: „Szólásmondatnak azt tartjuk, ami ilyen módon szerkesztett konst-
rugma, vagy ilyen konstrugmák kapcsolata. Állományi szinten, tehát szótári alak-
juk többnyire mondat egység; mivel azonban egyszerű és összetett formában
is előfordul, ez azt is jelenti, hogy funkcionális alkatukat tekintve egy mondat-
egység egyúttal egy mondat egész is, máskor meg több mondat egységből tevődik
össze a mondat egész” (1981: 343).

Ezután részletesen bemutatja a szólásmondatok egyes típusait, azok megszer-
kesztettsége szerint. Öt fő típust állapít meg, ezek a következők:

- a) Csak alanyból és állítmányból álló mondatként rögzültek, mint: *eltörött a méceses; szorul a kapca; rájött az ötperc; kilóg a lóláb; hamis a mája; csípős a nyelve; rájár a rúd* stb.
- b) Egyszerű, bővített mondatok szólásként, mint: *Nem adná egy vak ló-
ért; Megfogta az isten lábát; Szikrát szór a szeme; Egy szalmaszálat sem tenne
keresztbe; Zöld ágra vergődik; Elvitte a Szent Mihály lova* stb.
- c) Egyszerű hiányos szerkezetű szólásmondatok, mint: *Lelke rajta!; Spongyát rá!; Csak a csatig!* stb.
- d) Teljes értékű összetett mondatok szólásként. Ezek többnyire két,
de néha több mondat egységből állnak. Gyakoribbak az alárendelő
típusú, a fő- és mellékmondatból álló, vagyis szintváltó alakulatok,
pl. *Tudja, hogy mitől döglik a légy; Nem tudja a jobb kéz, mit csinál a bal;
Olyan éhes, hogy megenne egy ökröt* stb., de mellérendelő összetett
mondatok is rögzülhetnek szólássá, pl. *Fene egye meg a más macskáját,
csak a miénk tartsa fel a farkát!; Gyomra fáj a betegnek, s a fogát húzza!* stb.
- e) Hiányos szerkezetű összetett szólásmondatok, pl. *Kutya legyek,
ha...; szemtelen, mint a piaci légy; se híre, se hamva; Egyszer hopp, máskor
kopp!; Kotty belé, szilvalé!* stb.

Fontos a fenti definícióban, hogy Rozgonyiné „állományi szintről”, azaz szó-
tári alakról beszél, de ezzel együtt is azt hiszem, hogy nem szerencsés minden be-
mutatott kifejezést egyetlen típusba (szólásmondat) sorolni. Ha jobban megnéz-
zük ugyanis a fenti példákat, látni kell, hogy némelyik teljesen önállóan is megáll
(pl. *Kotty belé, szilvalé! 'Ne szólj(on) bele a dologba!'; Fene egye meg a más macskáját,
csak a miénk tartsa fel a farkát!*), mások látszólag önállóak, de valamilyen referenciális
elemmel kapcsolódnak a kontextushoz (pl. *se híre, se hamva; Spongyát rá!*), jelentős
részük viszont voltaképpen szótári formájában is megkívánná még valamilyen von-
zat megjelölését. A *szorul a kapca* fordulat ugyan többnyire valóban magában áll, hi-

szen nem feltétlenül kötődik személyhez. De már a *hamis a mája* fordulat bizonyosan megköveteli egy kötelező vonzat megjelenését, hiszen az E/3. személyű birtokos személyjeles testrésznevek mindig régensek, azaz a szótári alak voltaképpen *hamis a mája vkinek* volna. Az már egy másik kérdés, hogy ha a szövegelőzményben ez a személy korábban már meg volt említve, akkor a fordulat mondatba szerkesztésekor erre a bővítményre már nincs szükség, hiszen a birtokos személyjel vissza tud utalni a szövegben, mint a következő Mikszáth-idézetben is:

Első találkozásom még akkor esett vele, mikor a kis Móric vallomása volt napirenden.

– Nos, uram – így szólt –, mit gondol ön?

Semmit. És ön, ügyvéd úr, mit gondol?

– Ej, uram, mit gondolnék? Meg vagyok róla győződve, hogy hamis tanú. *Hamis a mája*, lelke, minden gondolata hamis. (Mikszáth Kálmán összes művei 66. köt.: Cikkek és karcolatok. Tárcák, cikkek, táviratok a nyíregyházi tárgyalásról. A Tek. törvényszék előtt., 192)

Talán még az előző példánál is szembetűnőbb a vonzatosság a *rájár a rúd* fordulat esetében. Ebben az esetben ún. igekötő által előírt vonzatról van szó (vö. H. Molnár 1969: 242), de itt sokkal ritkább az a megoldás, hogy a szövegelőzményből értődjön rá valakire, hogy 'sok baj éri, sorozatos kellemetlenségei adódnak'. A kifejezés kötelező vonzata (*vkire/vmire*) ugyanis az esetek túlnyomó többségében beépül a mondat szerkezetébe, pl.

Az orvosegyetemre egyébként „*rájár a rúd*”, az intézmény jogtanácsosa e héten két nap alatt két munkaügyi pert vesztett el korábban elbocsátott dolgozókkal szemben. (Magyar Hírlap 1994. október 10., 4)

De ugyanígy van ez a b/ csoport, azaz az egyszerű, bővített mondatok szólásként való szereplése esetében is. Az alábbi példákban látni fogjuk, hogy a *megfogta az isten lábát* szóláshoz is szükséges egy alanyi vonzat, s az vagy a szövegelőzményből értődik oda, vagy a személyrag közvetlenül jelzi, de explicit formában (esetünkben névmásként) is megjelenhet a mondatban:

Világceg, világprogram, karrier, külföldi utak, pénz, pénz, pénz. Ez kell nekem. *Megfogtam az Isten lábát*. (Magyar Hírlap 1996. szeptember 16., 6)

Atlanta előtt Mohamed Aida törvívónő egyértelműen úgy fogalmazott, hogy ha valaki az olimpián érmet, lehetőleg aranyat nyer, *az megfogta az isten lábát*, megalapozta az életét. (Magyar Hírlap 1996. december 24., 32)

De nem is csak egy vonzatuk lehet a frazeológiai egységeknek, hanem több is, mint például a *vki kiszúrja a szemét vmivel vkinek* szólásnak:

– Mi az, hogy nincs? Amikor nekem kell! És nem koszos tíz százalék, apukám, hanem legalább negyven. Nem fogják *a szememet kiszúrni* a csóró kisebbségi részvényeikkel. (Népszabadság 1998. február 7., 8)

Sőt, a *c/* típusba tartozó egyszerű hiányos szerkezetű szólásmondatok között sem lehetetlen a személyvonatkozás, hiszen például a Rozgonyiné által ide sorolt *Lelke rajta!* kifejezésnek valóban ez az E/3. személyű formája a leggyakoribb, de más személyekre is vonatkoztatható, vagy a személyvonatkozás a puszta birtokos személyjelnél explicitebben is kifejezhető, mint az alábbi példákban:

A Cseh Köztársaságnak az a hivatalos álláspontja, hogy felvétele esetén mindenben a NATO követelményeihez fog alkalmazkodni. Ha más kelet-európai országok nem követik ezt a példát, *lelkük rajta*. (Magyar Hírlap 1995. augusztus 31., 7)

Mindinkább triviális megállapítás: rossz tanítani, mert nincs értelme ilyen erőfeszítést produkálni. Aki ennek a csődnek a megőrzését vállalja, *annak lelke rajta*. (Heti Világgazdaság 1998. szeptember 19., 55)

Végül, de nem utolsósorban ne felejtjük el azt sem, hogy az összetett mondat formájú szólásmondatok közé sorolt alakulatok között is számos olyat találni, amelyek megkövetelik valamilyen kötelező vonzat (többnyire alany) megjelenését, pl.

Az elmúlt 12 évben ennek a 12 cégnek részvényei átlagosan 90 százalékos megtérülést nyújtottak a befektetőnek. Így aztán igazán kockázat nélkül állítható, hogy ez a tucatszori vállalat *tudja, mitől döglök a légy* az informatikában. (Magyar Hírlap 1997. december 11., Infókusz c. rovat)

De valószínűleg ezek a szavak is *elszállnak* a levegőbe, *mint a füst* – miközben persze a dohányzás kétségtelenül árt az egészségnek. (Magyar Hírlap 1997. május 30., 7)

Látható tehát, hogy Rozgonyiné szólásmondat kategóriája meglehetősen sokféle formációt foglal magába, melyeknek grammatikai viselkedése néha egészen különböző. Igaz ugyan, hogy mindegyikükben van valamilyen predikatív mag, de talán mégsem túl szerencsés a feltétlenül kiegészítésre szoruló *zöld ágra vergődik* (*vki*) szólást egy kalap alá venni a változatlan formában jelentkező, de névmási határozószavával a kontextushoz kapcsolódó *Spongyát rá!* kifejezéssel, vagy a 'türtöztessed magad!' értelmű *Türelem, barátánc!* fordulattal, amely már utalóelemmel sem csatlakozik a szövegelözményhez. Ez utóbbiak ugyanis már valódi mondatformájú klisék, tehát a propozicionális frazeológiai egységekhez tartoznak, míg a vonzattal kiegészülő fordulatok a nominatív klisékhez. Ráadásul Rozgonyiné szólásszintagmákhoz sorolt példái között is találni olyanokat, amelyek állhatnak vonzat nélkül is (főnévi funkcióban), de állhatnak állítmányként is, s akkor megkövetelik egy alanyi vonzat jelenlétét is, pl.

Az a kérdés, okos-e a fiúcska, akit választunk, egészséges-e, milyenek a hajlamai; szelíd ne legyen, mert félős, *anyámasszony katonája* lesz, vad se legyen, mert kígyót nevelhetünk benne a kebelünkön. (Mikszáth Kálmán összes művei 2. köt.: Nemzetes uraimék., 129)

Utána Mocsáry Lajos szólalt fel különösen a magyarországi protestánsok megtámadott autonómiája érdekében, mely nem afféle *Csáky-szalmája*, hanem hosszú küzdelemmel, vérrel kivívott, békekötésekben biztosított jog (Mikszáth Kálmán összes művei 63. köt.: Országgyűlési karcolatok., 206)

Látható tehát, hogy Rozgonyiné szólásmondat kategóriája viszonylag problematikus. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a szólásszintagma kategóriája pedig nem igazán felel meg a szintagma hagyományos értelmezésének, akkor talán érdemes egy más szempontú kategorizáción elgondolkodni. Ezért most egy harmadik osztályozásra teszek javaslatot, amely valamivel talán jobban hasonlít a német szerzők által alkotott rendszerre, mint Rozgonyiné felosztására, mégis más alapon áll. A Burger – Buhofer – Sialm-féle osztályozás ugyanis – miközben mondatrésznél kisebb, majd egy, illetve több mondatrész értékű, végül pedig mondat értékű csoportokról beszél – némileg következetlen, hiszen az állandósult kifejezé-

sek belső építőelemeit is mondatrészként veszi számba. Saját osztályozásom a valenciaelmélet oldaláról közelít az állandósult kifejezésekhez, azaz a **vonzatfelvevő képességük szerint** rendszerezi őket.

Eszerint az állandósult szókapcsolatok lehetnek:

a) **Avalensek**, azaz valenciával még nem rendelkezők.

Ha elfogadjuk a strukturális frazeologizmusok létét, akkor ezek két csoportra oszthatók, ha elvetjük ennek a típusnak a létezését, akkor csak a második csoporttal kell számolni:

- i. a mondatrésznél kisebb – kötőszói és előljárószói – frazémák, pl. *mind... mind; ha... is; nemcsak... hanem... is* vagy ném. *im Laufe*
- ii. bővítményértékű frazémák. Ide tartoznak egyrészt az ún. szólásglosszémák. Ezek száma nem túl nagy, többnyire határozói bővítményeket fejeznek ki állandósult névutós alakulattal, de idegen átvételként akár állandósult prepozíciós formák is előfordulhatnak köztük, pl. *egy füst alatt; kéz alatt; nyakló nélkül; ab ovo; ad acta* stb.

A szintagma hagyományos értelmezése szerint ide tartoznak még a mellérendelő módon összekapcsolt határozói, tárgyi vagy alanyi bővítmények is, pl. *üggyel-bajjal; ingben, gatyában; tejben-vajban; unos-untalan; tetőtől talpig; hetet-havat; Szodoma és Gomorra* stb.⁷

Ide sorolódna egyes alárendelő viszonyú szintagmák is, ha az alaptagjuk nem állítmányi funkciójú, pl. *saját szakállára; telhetetlen papzsák; Csáky szalmája* stb.⁸

b) **Régensértékűek** (van valenciájuk, azaz vannak üres, kitöltendő vonzataik).

Ezek csak kötelező vonzataik kitöltése révén alkotnak grammatikailag korrekt mondatokat, s így épülnek be a szövegbe. Belső szerkezetükben egy vagy több szintagmát (szintagmakombinációt – Keszler 2000: 350), sőt mondat szintű alárendelést is tartalmazhatnak, de **sosem teljes, kiegészítésre nem szoruló mondatok**⁹. Ebbe a csoportba tartoznak az igei alaptagú frazeologizmusok, mint pl. *a*

⁷ A kötőjellel írt alakok határesetek, ugyanis az állandósult szókapcsolatok átlépnek az összetett lexéma kategóriájába.

⁸ Az utóbbi két példa azonban már kétarcú: nemcsak jelzői, illetve alanyi funkciót tölthetnek be, hanem a névszói állítmány szerepét is: ilyenkor már a következő csoportba sorolódna át.

⁹ Ezért voltaképpen az összetett mondat formájúakra is alkalmazható még a **szócsoporthexéma** elnevezés, hiszen jelentésük tekintetében lexémaértékűek, vö. *gyenge vki, mint a harmat = 'igen gyenge'; azt hiszi vki, hogy ő találta fel a kanálban a mélyedést = 'öntelt, beképzelt'*.

kákán is csomót keres vki; bakot lő (vmivel) vki; jégre visz (vmivel) vkit vki; a gatyája is rámegy vmire vkinek stb.

Ugyancsak régensértékűek a külön csoportot alkotó szóláshasonlatok. Ezek belső szerkezete nem egyszerű mondat formájú, hanem – többnyire hiányos szerkezetű – hasonlító mellékmondat csatlakozik a főmondati részben található igei vagy melléknévi fejhez, pl. *vki okos, mint a tordai kos; vki gyáva, mint a nyúl; vki ordít, mint a fába szorult féreg; vki (úgy) fut, mint a nyúl/az agár; vki (úgy) fut, mintha kergetnék* stb.

Végül meg kell említenünk a régensértékű frazémák között még egy további csoportot, amely szintén fő- és mellékmondat kapcsolatából áll, de nem hasonlítást fejez ki, hanem a külső vonzattal rendelkező főmondati fejhez más (tárgyi, határozói) viszonyban csatlakozik a mellékmondat, pl. *vki tudja, mitől döglök a légy, vki azt hiszi, hogy körülötte forog a világ; vki azt hiszi, hogy ő a Jani; vki azt hiszi, hogy ő találta fel a spanyolviaszt* stb.¹⁰

c) **Teljes mondat értékűek** (már nincs valenciájuk, mert minden vegyértékük ki-elégített). Ezek – akárcsak az a/ csoportba tartozó egységek – szintén két csoportba sorolhatók:

- i. Egyik csoportjuk többnyire a beszédhelyzetre vonatkozik, esetleg a beszédpartner előző gondolatmenetéhez csatlakozik. Nincs ugyan kitöltendő üres vegyértékük, komplett mondatot alkotnak, amely azonban egy deiktikus (anaforikus/kataforikus) formával kapcsolódik az előzményekhez, pl. *Itt van a kutya elásva. 'ez az oka a bajoknak, a nehézségeknek; ez a kérdés kulcsa, nyitja'*
Ez már mindennek a teteje! <felháborodás kifejezésére> (Ez már) felháborító, igazán nagy szemtelenség!
- ii. Másik csoportjukba is teljes mondatot alkotó egységek tartoznak, amelyek azonban nem kapcsolódnak szövegtani kapcsolóelemmel a kontextushoz. Ebbe a csoportba tartoznak mondatformájú, de utalószó nélküli szólások is, valamint ide tartozik egy másik igen fontos csoport is, a közmondásoké. Szólások, helyzetmondatok utalószó nélkül:

Veri az ördög a feleségét.

Kotty belé, szilvalé!

Hátrább az agarakkal!

¹⁰ Egyes kifejezések esetében maga a mellékmondat is lehet külső vonzat, pl. *a nyelvén van vkinek, hogy...*

Közmondások:

Addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér.

Kétszer ad, aki gyorsan ad.

Az alma nem esik messze a fájától.

Nem mind arany, ami fénylik.

Vén kecske is megnyalja a sót.¹¹

Az állandósult szókapcsolatok osztályozását bemutató korábbi ábránk a fentiek értelmében tehát így egészíthető ki:

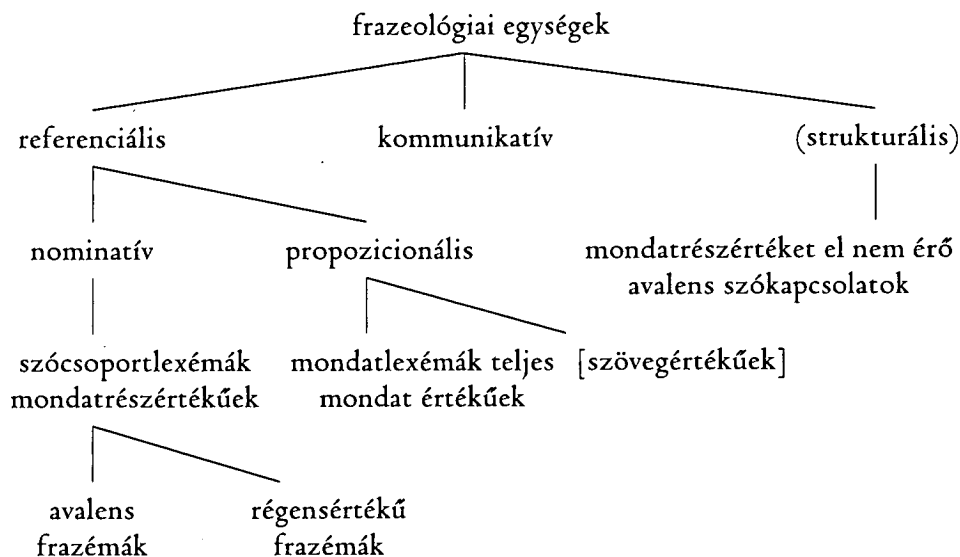
¹¹ Itt kell megjegyeznünk, hogy Burger (1998: 38) a mondatértékű, tehát a propozicionális szólások között tartja számon azokat a kifejezéseket is, amelyek belső struktúrája alanyra és finit igére bontható, s egy kitölthető vonzat révén kapcsolódnak a kontextushoz, mint pl.

inog vkinek a trónja 'veszélyben van a [vezető] pozíciója'

nagy kő esik le a szívről vkinek 'hirtelen megkönnyebbül'

kijön a lépés vkinek 'igazán jól sikerül neki vmi'

Ezekben némi eltérés legfeljebb abban van, hogy kötelezően kitöltendő vonzatuk birtokos jelzőként vagy dativus possessivusként jelenik-e inkább meg, bár többnyire mindkét megoldás elképzelhető. Mindegyik kifejezés azonban egy bővítmény felvételét kívánja meg (a valenciaelmélet terminológiája szerint: egy vegyértékű), s ennek a vegyértéknek a „Ickötése”, kitöltése révén illeszkedik a frazeológiai egység a kontextusba. Ebben a kérdésben azonban nem tudok igazán egyetérteni Burgerrel, hiszen azok a frazeológiai egységek is kapcsolódnak vonzataik kitöltése révén a kontextushoz, amelyeknek belső struktúrája nem alany + igei állítmány felépítésű. A *nagy kő esik le a szívről vkinek* éppúgy egy vegyértékű frazéna a valenciaelmélet szempontjából, mint mondjuk a *vki fába harap*. Azt állítani, hogy az első mondatértékű, a második pedig nem, úgy gondolom, eltorzítaná a két kifejezés grammatikai viselkedése közti azonosságot. Igaz, Burger ezt nem állítja, de mivel csak ilyen alany + finit ige szerkezetű egységeket mutat be a propozicionális kifejezések első csoportjában, ebből végül is ez a különbségtétel következik. S akkor még nem is beszéltünk a *vki homokot bint vkinek a szemébe* vagy a *lecsap vkinek a kezéről vkit vki* típusú, két, illetve három vegyértékű kifejezések grammatikai viselkedésének hasonlóságáról. Nem gondolom tehát, hogy a régensértékű frazémák közül ki kellene rekeszteni azokat, amelyeknek ugyan van vonzatuk, de belső struktúrájuk alany + igei állítmány szerkezetű. Emellett szemantikailag sem értem, hogyan kerülnek az egyértelműen nominatív jellegű kifejezések az inkább szituatív értékű, valenciával már nem rendelkező mondatformájúak közé. Hiszen ha a *fába harap* referenciális kifejezés, mert az értelmé 'meghal', akkor mitől volna propozicionális a 'megkönnyebbül' értelmű *nagy kő esik le a szívről*. A nominatív kifejezések tehát véleményem szerint kétféle oszthatók: avalens mondatrésztékűekre (*pult alatt, anyámasszony katonája*) és régensértékűekre (*vki beadja a kulcsot*).

IRODALOM

- Balogh Judit 2000: *A költőszó*. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó. 349–366.
- Burger, Harald – Buhofer, Annelies – Sialm, Ambros 1982: *Handbuch der Phraseologie*. Berlin/New York. Walter de Gruyter.
- Burger, Harald 1998: *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin. Erich Schmidt Verlag.
- Deme László 1978: *A beszéd és a nyelv*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- Eckert, Rainer – Günther, Kurt 1992: *Die Phraseologie der russischen Sprache*. Leipzig/Berlin/München. Enzyklopädie Verlag/Langenscheidt.
- Forgács Tamás 1999: Zur syntaktischen und semantischen Valenz ungarischer Phraseologismen. *Finnisch-ugrische Mitteilungen* 21/22, 49–71.
- Forgács Tamás 2003: *Magyar szólások és közmondások szótára. Mai nyelvünk állandósult szókapcsolatai példákkal szemlélve*. Budapest. Tinta Könyvkiadó.
- H. Molnár Ilona 1969: Az igei csoport, különös tekintettel a vonzatokra. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* VI. 229–270.
- Keszler Borbála 2000: A szintagnák, segédigék és származékaik. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó. 252–258.
- Mikszáth Kálmán összes művei 2. köt.: *Regények és nagyobb elbeszélések*. Budapest. Akadémiai Kiadó. 1956.
- Mikszáth Kálmán összes művei 63. kötet: *Országgyűlési karcolatok*. Budapest. Akadémiai Kiadó. 1973.
- O. Nagy Gábor 1976: *Magyar szólások és közmondások*. 2. kiadás. Budapest. Gondolat Kiadó.
- O. Nagy Gábor 1979: *Mi fán terem? Magyar szólásmondások eredete*. 3. kiadás. Budapest. Gondolat Kiadó.

-
- Pilz, Klaus Dieter 1978: *Phraseologie. Versuch einer interdisziplinären Abgrenzung, Begriffsbestimmung und Systematisierung unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Gegenwartssprache*. Göttingen. Kümmerle. [Göppinger Arbeiten zur Germanistik, 239]
- Rozgonyiné Molnár Emma 1981: A szólások grammatikai tulajdonságai. *Magyar Nyelvőr* CV, 339–347.